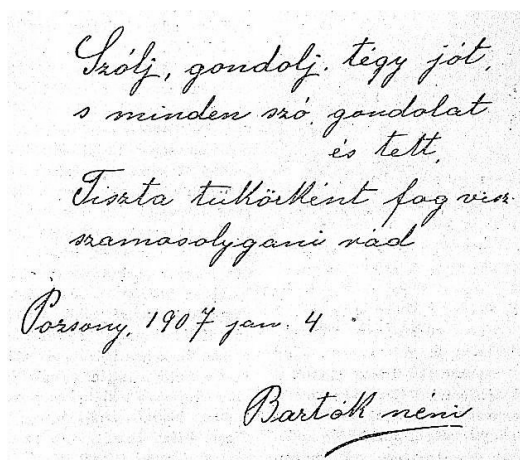

L. Kecskés András

BARTÓK BÉLA /1881. márc.25. - 1945. szept. 26./
Egy borsodi család lánglelkű és lángeszű fiának életútja

A Bartók-család Borsodból költözött Délvidékre még a XIX. században. A fiatal művész 1903-ban egyik levelében így ír édesanyjának: *Én részemről egész életemben minden téren mindenkor és minden módon egy célt fogok szolgálni: a magyar nemzet és a magyar haza javát.* Édesapja halála után Pozsonyban telepedtek le.

A pozsonyi tanárnő, Voit Paula, Bartók anyjának kézírata, lelki útavalóval

A többnyelvű Pozsonyban Habsburg-ellenes kijelentéseket tett és tüntetőleg sokáig magyar ruhát viselt. Vikár Béla a viaszhengerral működő hangfelvevőgéppel népdalgyűjtő, majd az őt követő Kodály Zoltán példáján fellelkesülve, s vele barátságot kötve, 1906-ban már ő is fonográffal gyűjtött. Első gyűjtőútjuk eredményeként Kodállal közösen kiadták a *Magyar népdalok zongorakísérettel* c. zeneművet.

1907-ben, számos külföldi siker után, egy náluk szolgáló székely parasztleány éneke hívta fel még inkább figyelmét a nép dalaira. Ez sorsfordulót jelentett Bartók életében. Első hegedűversenyét Geyer Stefi szépséges személye és nagy tudású hegedűjátéka ihlette. Ennek ötlete a híres „fekete notesz” 9-10. oldalán Bartók sebes, ceruzás kottázásával megtekinthető. Ebbe jegyezte le gyűjtőútjainak egy-egy zeneötletét. Ezek a tintás-ceruzás kottafejek igazolják a 20. század legnagyobb magyar „zenészszeni”-jének mindnyájunknak példamutató időkihasználását.

stb.

A fekete zsebkönyv / notesz 9. oldala.¹

¹ Részlet Bartók Béla fekete zsebkönyve/1907-1922 faksimile kiadásából Somfai László utószavával. Bp., 1987. 9.

A fekete kottavonalas könyvecske Bartók özvegye, Pásztory Ditta zongoraművésznő lakásából származik, melyet ifj. Bartók Béla önzetlen hagyaték átadása követett a budapesti Bartók Archívum számára.

Geyer Stefi hegedűművészkeze megkérésének fő akadályá Bartók anyagvallása/materializmusa, majd unitáriussága lett. Levélváltásuk intő példa minden férfi számára: miként nem szabad egy vágyott hölgy szívét és értelmét meggyőzni.

A művészkeze a kolozsvári Redut-ban adott koncertet 1909. okt. 4-én. A számos küllhoni szerzőt követően Hubay Jenő itt-ott verbunkos hangulatot árasztó Csárdajelenet c. zeneműve nagy sikert aratott.

GEYER STEFI
hegedűművészkeze

DIENZL OSZKÁR
szongoraművéskeze közreműködésével

hangversenyek október 4-én a Redoutban.

Műsor.

I. Tschairowsky op. 50. Hegedűverseny, a) Allegro moderato, b) Canzonetta, c) Allegro vivace **Geyer Stefi.**

II. a) Tschairowsky Chausou sans paroles, b) Sauer E. Etude Galop. **Dienzl Oszkár.**

III. Wieniauszký H. Faust Fantázia **Geyer Stefi.**
Szünet.

IV. Sarasate P. Spanyol táncok
a) Playra, b) Japatrade **Geyer Stefi.**

V. Szeghó S. Magyar Éthapsódia. **Dienzl Oszkár.**

VI. Hubay Csárdajelenet **Geyer Stefi.**

Jegyek válthatók:
NEUMANN M. os. és kir. udvari szállító Mátyás király-Érti Állatban.
Fertőkeresztény Gyermek Állatban.

Geyer Stefi és kolozsvári műsora.

Bartók és Kodály új zenéje új előadókat kívánt. 1910-ben a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes mindkét zeneszerzőnk vonósműveit megszólaltatta.

Az együttes egyik brácsás tagja, Molnár Antal a későbbi zenetudós volt. Nagy lelkesedés egyfelől: megalakul az UMZE: Az Új Magyar Zene Egyesület, másfelől: értetlenség.

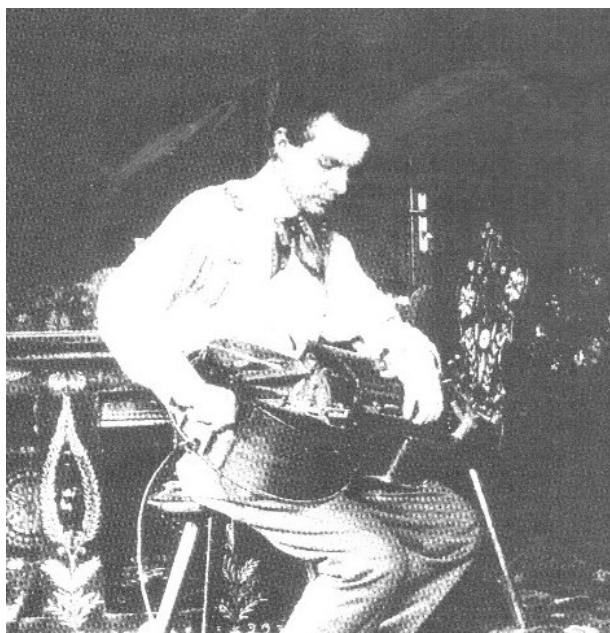

Bartók furulyás képe 1910-ből

1913 júniusában az Észak-Afrikában fekvő Biskra-vidéki oázisok /Algír/ arabjai között találjuk. Meglepően tapasztalta a tercek és a kiseszeptek lebegését, és azt a tényt, hogy hangszereink csak elvétve egyeznek a mieinkkel. Az afrikai dobolás muzsikákat a Zene húros, ütőhangszerekre és cselesztára c. és a 14. sorszámú Szvit műveiben kamatoztatta. Ekkor írja Balázs Béla témájára a Fából faragott királyfit. Balázs jó színházi összeköttetéseként ezt a Bartók-művet 1917. május 12-én az Operaházban bemutatták.

A tekerőlant hazánkban még a XX. században is közkedvelt volt: Szentés, Csongrád, Kiskunfélegyháza határában, Ráckeve és környékén, Peregen és Lóréven stb. Számos kubikus és parasztember értett a meglehetősen bonyolult mechanika készítéséhez.

Az 1930-as években volt egy öreg vak koldus, aki kukoricafosztás idején be-bement egy tanyára, hogy zeneszó mellett könnyebben teljen az idő, tekerke a hallgatóság örömeire. Bartók Béla ugyan csak nagy figyelmet fordított a népi hangszerekre. Egy híres fénykép tekerőjáték közben ábrázolja a mestert.

Bartók tekerős fényképe²

Alföldi tekerős

Papp Rókus tekerős játéka reccsentésekkel Tiszaújfaluból

AABA keretű, új stílusú dúr dallam, melynek „A” része egy dömösi /Esztergom m./ „Gyöngyös bokkrétá”-s, amerikai dallammal, kis ritmuseltérésekkel rokon.³

² Bartók Béla, 1929-ben Budapesti Hírlap, 1931-ben a Magyarország, 1932 Nemzeti Újhodás, Új Barázda stb. kiadványokban foglalkozik a hangszerrel. Újabbán Sárosi Bálint: Hangszerek a magyar néphagyományban. Bp., 1998. 49-53.

³ Kiss Lajos: Históriaiások. Bp., 1950.

Nagy Balázs: Tekerőlantosok könyve. Bp., 2006. 116.

A kommunista felfordulás 133 napja alatt a pesti Zeneakadémia úgy működött, hogy Bartók, Kodály, Dohnányi és a hírneves, Ady-dalokat megzenésítő Reinitz Béla vezetésével megalakult a Zeneakadémia igazgatósága/direktóriuma. A bukás után Reinitz Bécsbe menekült. Az itthon maradtakat hivatalosan nem, de évekre hallgatásra/szilenciumra ítélték.

Bartók évekig az asztalfióknak komponált. Kompozícióiban már az első gyűjtő utak után tetten érhetők a népdalokból kölcsönzött dallam, dallamrész, ill. ritmuselemek. Halála után három évtizeddel lelkes Bartók-kutatók feltárták és nevesítették – ismerve már a mester életművét – a zeneművekben felhasznált népdalokat. Bárdos Lajos 307, Lampert Vera 313 dallamot tudott azonosítani/agnoszkalni.⁴

A Kisfaludy Társaságnál megszervezik népzene-kutatásának új útjait. A I. világháború számos tudományos tervét késleltette. Mind a magyar (Hubay), mind a román nacionalisták (Petranau és társai) megtámadták. Beköszöntött a levelek, a frappáns, az igaz és bátor válaszok kora. Bartók egy csodálatos kettőstudat hordozója lett: nemzeti és nemzetek fölötti érzések lakoztak ekkor már lelkében; a muzsika egyetemességével Ő már legyőzte az „átkozott” TRIANONT.

László Gyula: Bartók⁵

Úttörő volta arra ösztökelte, hogy 1916-ban, az egyes társadalmi rétegek által lenézett Ady verseire öt dalt alkosson.

⁴ Bárdos Lajos: Bartók dallamok és a népzene, Bp., 1977. Lampert Vera: Bartók népdal-földolgozásainak forrásjegyzéke. Bp., 1980.

⁵ László Váradi Gyula: Én Istenem, adjál szállást Bartók Béla emlékére c. film betétképe. Ősbemutató 2008. február 2-án a Bem Moziban volt. / Bp., Margit krt. 5/B.

Az erdélyi gyűjtő utak folytatódtak. Bartók a magyar mellett román, szerb-horvát, szlovák, ukrán népdalokat is szívesen kapott tölcsevégre, melynek rendszerint tanulmánykötet és jó pár zongora-feldolgozás lett a vége. A sűrű külföldre járás mellett 1925-ban Bartók a román királyságtól átvehette a Bene merenti / érdemrend I. osztályát, mellyel a román népzene gyűjtését és a román kompozíciók külföldi népszerűsítő munkáját hálálták meg neki. A román kitüntetés egy ideig védelmet nyújtott Bartóknak, s így a magyar lakta erdélyi vidékeken a népdalgyűjtés tovább folytatható. A huzamosabb erdélyi tartózkodást számos zongoraművészi meghívás kísérte. Ezen fölbuzdulva, s hogy kedvelt gyűjtőterületéhez közelebb legyen, még a kolozsvári Konzervatórium tanári állásának megszerzésére is lépéseket tett. E vágya csupán terv maradt.

Bartók Béla hangversenye 1921. március 2-án.

Program:

- I. a) *Mozart*: Phantasie C) moll)
 b) *Domenico Scarlatti* (1685–1757)
 Sonata (G dur Egytételen — Una thesa).
 c) *Azzolino Bernardino Dela Ciaja*
 (1671–1755): Canzona (C dur).
- II. *Beethoven*: Sonaté Op. 26. (As dur)
 a) Andante con variazioni;
 b) Marcia funebre;
 c) Finale.
 Szünet — Pausa.
- III a) *Kodály*: „Székely keserves“
 b) *Bartók*: a) „Este a székelyeknél“; b)
 Medvetánc“; a) A „Gyermekeknek“ I. és
 II füzetből hét szám; d) Sonatina (Ro-
 mán népdal motívumok. Cántáci române“;
 e) Sirató ének; f) Allegro barbara.
- IV. *Bartók*: a) II burlasz („Kicsit ázottan“;
 b) Magyar parasztdalokból „Régi táncdalok“;
 c) *Chopin*: Nocturne (Cis moll);
 d) *Chopin*: Scherzo (B-moll)

Kezdeté pont 8 órakor.

Sepsiszentgyörgyi koncertjének műsora világosan mutatja a zongoraművész Bartók sokoldalúságát.

Zenei gondolkodása 1926-tól kezdve leginkább vízszintes/lineáris, melyben mind a makacs basszus, mind a többszólamúság/polifónia alkalmazása megtalálható. A hegedű-kettősei mellett is kiemelkednek e tekintetben a másfél-száznyi, zongorás Mikrokosmos darabjai, melyek Bartók szinte „egész életművének látható és tapasztalható kis világát mutatják be. Mindenben egyéni; újításai dacára ősi tradíciókra támaszkodik. A népdalban megőrzött ősi hagyományoknak és a mai európai zenekultúrának egyesülését, két kultúrvilág újratalálkozását ünnepljük a Mikrokosmosban.” – írta Földessyné Hermann Lula.⁶

1921. októberében elkészült A Magyar Népdal hosszú bevezetéssel, stílus-tanulmánnyal, ritmus és dallam magyarázatokkal, a hangsor és a dallamszerkezet tárgyalásával, szótagszámok szerinti típusok fölvonultatásával, rövid zárszóval. Az elméleti részt bőséges, 320 kottapélda követte.

♩ cca 130

Hij. Kurt pa - sa cik - ti go - za - na,

A - kil yet - mez bu dü - ze - ne,

Ol - dü - r mü - ş - ler gu - zan oğ - lu,

Ya - sak me - ze - rin ta - za - na, - yın

Bartók és Kodály mellett már föltűnt Garay, Lajtha, Molnár és Vikár népzene gyűjtők neve. A jövőbe mutató lett a kiadványhoz szervesen kapcsolódó TÁBLÁZAT is.

1936-ban a dél-anatóliai yürük nevű nomádok között gyűjtött eredményesen a Szír határ közvetlen közelében a Torosz hegység 3000 méteres hegyormai és az Eufrátesz felső folyása között. A gyűjtés eredménye nagy szellemi haszonnal járt. Fölfedezhette a magyar ősök egyik tartózkodási helyén az ókori Médea (MÉD- vagy MaDa-terület) évezredek átívelő dallamörző erejét.⁷

Maga Bartók nagy lelkesedéssel számol be a gyűjtés eredményéről: Alig hittem füleimnek – írta – uramfia, hiszen ez mintha egy régi magyar dallamnak változata volna. Örömben mindjárt két teljes hengerre vettem az öreg Bekirnek énekét és /kemanacs/ játékát. Álmélkodása még nagyobb lett, mikor emlékezete azt súgta, hogy a dúsan hajlított török dallam nem más, mint a Kodály gyűjtötte felvidéki népdal egyik változata Füzesgyarmatról. A háborús ballada dallama és első két sora:

5 a. b.

1. Kurt paşa, çikiti Gozana,
Akil yetmez | bu düzene;
Öldürmüşler | Çuzan oğlu,
var. Oğlan,
{ Gasak mezerin | yazana.
var. { Gasak mezerin yazana.
2. İstanbulun | âlimleri
Ne zor olur | talimleri;
Körölası | Derris paşa,
var. Olasın
Heş dul goydu gâlinleri.
var. { goydu

8

⁶ Bartók dolgozatok... Viorel Cosma: Újabb dokumentumok... Lektor: Benkő András – Fordító: László Ferenc. Bukarest, 1974. 181.

Zenatudományi írások. Berde Zoltán: Sepsiszentgyörgy zenei élete. 1862-1944. Bukarest, 1980. 64-65.

László Ferenc: Bartók Béla élete és műve. Bukarest, 1983. Barha Dénes /szerk./ Magyar Zenei Szemle (Bartók-szám) I. évf. Bp., 1941. ÁPRILIS * Földessyné Hermann Lula: Bartók Béla Mikrokosmosáról. 52-55.

⁷ Farkasinszky Tibor: Magyar őstörténet új alapokon. Miskolc, 2008. 28-39., 64-67.

⁸ A magyar zene évezredek. I. (A kézirat tulajdonunkban.) 427.

E sorok írójának énekes hangfelvétele hallható a Kecskés Együttes Régi Török Zene Európában II. c. hanghordozóján. No.6. Hij, Kurt pasa...

Szóllósi András: Bartók összegyűjtött írásai. Bp., 1966. 507-510.

Turkisch folk music from Asia minor by Béla Bartók, New York, 1976. 8/a, 182.

Bartók – érezvén a világegés előszelét – második házastársával, Pásztori Dittával, volt tanítványával, – kivel hátra levő életében a zongorakettőseiket adták elő – a háború előtt Amerikába ment, az Egyesült Államokban vállaltak két éves koncertturnét. Ők így menekültek meg a borzalmaktól. Bartók ekkor még nem sejtette, hogy hazájába többé nem térhet vissza. Amerika földjére lépve, egy Jenki újságíró kérdésére, így válaszolt: „Mindenesetre, a háború nem lehet hasznára sem a zenének, sem más művészeteknek. A háború rombol, nem teremt.”; ez ma már alapigazság. Addigi munkájáról az Oregonian újságírójának ekképpen vallott 1941. december 1-én: „Behatóan tanulmányoztam Kelet-Európa valamennyi népének népzenejét. Munkámat a magyar népzenevel kezdtem, azután kiterjesztettem a szomszédos népekre.” Az élet végességét nem vette figyelembe, mert nagy tervét, a Dunamenti népek „három könyvét”, zenetrológiáját, a magyar - román - szlovák népzene gyűjtemény megírását, a halál megakasztotta. Nem tudhatta, csak remélhette, hogy jó barátai és küzdőtársai: Kodály Zoltán, Lajtha László és tanítványai: képzett zenetudósok hada fogja terveit megvalósítani. Bartók elvetett, muzsikás magjai, bő áldással, a mai napig busásan teremnek; csak aratnunk kell!

A kezdeti, számos hangverseny-siker után, – melyet amerikai művészek a saját hírnevük gyarapítására és a Bartók név észak-amerikai fölfuttatására használtak föl, – kemény és fárasztó, tudósi munka várt Bartókra. A Columbia Egyetem felajánlotta tisztes honoráriummal több ezer délszláv /köztük 300 lemeznyi hercegovinai/ népdal lejegyzését, és többek között az egyháros guzlás történeti énekesek 7000 előadását kellett kottába öntenie. Dr. Millman Parry és tanítványa Albert Lord gyűjtötték 1933-34-ben alumínium korongra, mely szinte korlátlan mennyiségben sokszorozható lett. A magyar származású Herzog György, a Columbia Egyetem népzeneesztudósprofesszora bábáskodott a hagyaték körül. Az „odisszeás” hosszúságú, 12-13.000 versszakos énekek mellett – több, témájában magyar vonatkozású hősi ének – pl. Hunyadiról és más magyar vagy szerb-horvát, részben török és albán-illír hősookról szóló történetek – sorozatáról tudunk. A 90 előadó 2200 hanglezemoldala mellett 300 ún. asszonyéneket is felvettek 350 dupla lemezoldalban. Az adatokat

azért közöljük, mert mindezek még a zenetudósok köreiből is csupán elvétve ismertek.

A délszláv hősi énekek arról híresek, hogy az egy szótagra eső hangcífrázatnak, díszítésnek se vége se hossza. Az ókor előadói stílusának hordozói. Lejegyzésük rendkívüli szakértelmet kíván. Ezt Bartók, hogy a lakásbérét ki tudja fizetni, és valamiből éljenek, elvállalta. A feladat testhez álló volt Bartók számára, mivel 1925-ben már megjelent egy szerb-horvát zenéről szóló munkája: önmaga nyelvi környezeténél fogva a szerb nyelvben is jeleskedett. Midőn az USA belépett a II. világháborúba, már korántsem volt annyi zenei fellépésük, s a „régibartók” sem tudtak már annyit anyagi állapotán segíteni. Talán, mint az USA-val szemben álló országok egyik állampolgára még gyanús elemként is lajstromozott lehetett az Államok háborús elhárításánál. Erről nem sokat tudunk. A Columbia Egyetem megbízásaként a naponta előírt, tucatnyi, délszláv „zenei gyöngyszem” feladata/penzuma: pontos, leírása, egy-egy nehezen érthető hangcsoport – ki tudja hányadik? –, lelkiismeretes vissza-vissza hallgatása, majd a megbízó Bartók munkájának váratlan és indokolatlan fölmondása – 1943. január 1-i hatállyal –, egy tudományos munka befejezetlenségének tudata, lassan felőrölte a 62 éves művész amúgy is törekeny idegzetét. Így a gondolkozásában szinte senkihez nem hasonlítható muzsikusként, a népek békés egymás mellett muzsikálását valló szolgálat közben nyomorodott meg a „Szabad Világban”. A gyógyítása nem kis erőfeszítésbe került, azonban barátai segítségével újból munkához kezdhett. Egy kis javulás, erőre kapás már alkotásra serkentette Bartókot. Ekkor születik többek között a nagyzenekarra írott Concerto-ja. Lényeg az, hogy hazája értékeit az utolsó éveiben, ereje teljében, nem tudta gyűjteni, megszerezni. Ez nagyon bántotta. Mint sokan mások: „teli bőronddal” távozott az élők sorából.

Ennek ellenére művészi és tudományos hagyatéka óriásinak bizonyult; a mai napig egy egész intézmény több tucat tudóssal dolgozik már évtizedek óta annak felmérésén, megszerezésén a Bartók Archívummal egyetemben. Még külföldi csodálója, sőt szorgos és eredményes kutatója is támadt Denijs Dille /1904-2005/ személyében, aki franciaszakos, flamand katolikus pap volt. A 60-70-es években sokat járt Magyarországon,

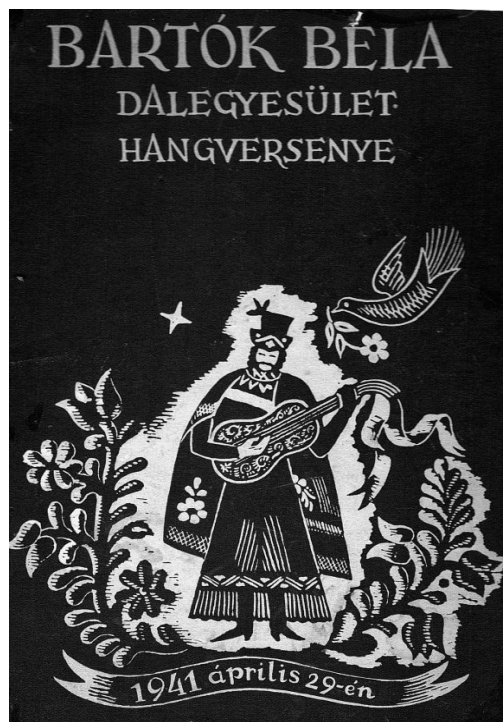
Szentendrén is hosszabb ideig tartózkodott. Fő művének azt a flamand nyelvű Bartók monográfiát tartják, melynek műlistáját még Bartók nézte át 1939-ben. Bartók lelki vívódásait azok a dokumentumok igazolják, melyeket a budapesti Bartók Archívumnak ő adott át, mint pl. Geyer Stefi /Stefánia/ levelezése az unitáriussá vált Bartókkal.

Denijs Dille Bartókra vonatkozó számos adatát a *Brüsszeli Royal Akadémia kéziratára zárolta és titkosította*. Bartókkal kapcsolatban 7 könyve je-lent meg; ezek közül a legfigyelemreméltóbb munkája a németnyelvű Thematisches Verzeichnis der Jugendwerke Béla Bartóks 1890-1904. (Somfai László után) – Denijs Dillét a magyar, s ugyancsak katolikus pap, Rajeczky Benjámín zenetudósunk harcostársának tartjuk. Találkozásaik, egymásra hatásuk még kutatásra vár, hiszen mindketten nem csupán a zenetörténet fehér foltjainak eltüntetésén fáradoztak, hanem más segítő/karitatív, oktató és értékmentő munkát is végeztek a vallásellenes idők Magyarországon.⁹

Forró Lajos délvidéki történész 1944-45 telére helyezi a Tito beleegyezésével történt, szerb partizánok magyar, német, horvát, szerb-csetnik népiirtását/genocídiumát. Azt hangsúlyoznunk kell, hogy mindez nem hadműveleti helyzetben és időben történt. Bartók állapota ez időben egyre rosszabbodott. Így őt is a II. világháború egyik szellemi, a népek nagy lelki közösségét valló és terjesztő magyar áldozataként kell nyilvántartanunk, akár csak az 1941. április 29-i **Bartók Béla Dalegyesület** pozsonyi koncertjét bevezető kiadás bevezetőjének íróját: **Esterházy Jánost**, kinek „becsület - exódusza” még halála után sem ért véget; a mai napig tart több százezer felvidéki honfitársunkéval együtt.

Részlet a pozsonyi **Bartók Béla Dalegyesület** hangverseny-kísérőjéből, Esterházy János: A magyar dal küldetése c. írásából: „Az egyesület tízéves jubileuma egybeesik Bartók Béla hatvanadik születése napjával... Ma a magyar dal missziót teljesít: összefog, erősít, hitet és reményt kelt. Forduljunk halálával és szeretettel magyar dalosa-

ink felé s tárjuk föl lelkünk és szívünk kapuit, hogy eláraszthasson a magyar dal akkordjainak minden szépsége.”

VIGADÓ NAGYTERME
1941 április 29.

*Darcsinusz
szóh. megfellel
1941. 04. 29. éll*

„A magyarságot egyedül a világnisóra emelkedő műveltsége mentheti meg. A kultúrában van egyedül jövője a népnek. Esszel és szívvel biztosíthat egyedül életet magának.”
MAKKAI SÁNDOR

Bartók Béla
Dalegyesület
hangversenye

Közreműködnek:

az egyesület női-, férfi-
és vegyeskara

G. Magyar Ilonka (zongora)
és a „Pozsonyi kamaracgyűttes”:

Gasparck Tibor (1. hegedű)
Pragant János (2. hegedű)
Wagner József (mélyhegedű)
Polárk Ede (gordonka)

Karnagy:
NÉMETH ISTVÁN LÁSZLÓ
egyesületi karmester

A Bartók Béla Dalegyesület legendás karnagyának, Németh Istvánnak szavai a korabeli lelkesedésnek élő bizonyítéka: „Bartók mai művészete kinyílt virág... korát szellemileg évekkkel megelőző lángészt egy, szinte a végsőkig leegyszerűsített, de annál tökéletesebb és tisztább kül-

⁹ Tallián Tibor: Bartók fogadtatása Amerikában. 1940-1945. 186-187.

Szegő Júlia: Bartók Béla a népdalkutató. Bukarest, 1956. 270.

Szóllósy András: Bartók Béla összegyűjtött írásai. Bp., 1966. 494-497.

Somfai László: Denijs Dille. Muzsika, Bp., 2005. május

sejű művész-Apollo váltja fel, egy szellemi szépségideál, az ifjúság eszményképe... Én pedig, mint Bartók neveltje, hadd köszöntsem büszkeséggel... Bartók mellett egy emberélet keservét és boldogságát egyformán viselni nem hiábavaló, de magasztos feladat!” A hangverseny műsorát is tartalmazó kiadványban helyet kapott Bartók Béla: Népzeneink és a szomszéd népek népzeneje. c. írása is a 35-48. oldalon. A koncerten Harmat Artúr, Monteverdi, Jannequin, J. S. Bach, Bartók,

Kodály, Halmos László, Dohnányi, Ádám Jenő és Bárdos Lajos kórusművei csendültek föl. Még Móra Ferenc egyik – a magyar lelkeknek oly keser-édes – novellája is megjelenhetett „A honti igricek” címmel. A mű egyben emléket állít Bartók egyik felvidéki kanásztülkök- és dudahan-gokat célzó gyűjtőútjának. Lássuk hát a legendás Hont megyei „tütükölések”, dudálások egyikének hangsorait Bartók lejegyzésében:

Honti dudaszó

Palóc dudás (Hont vármegye)

A mester az egynemű, de négyszólamú Székely dalok-kal örvendeztette meg Német István László karnagyot, melynek első oldala a kiadványban méltó helyet kapott.

Német Istvának és a B.B. daljegyzésének.

(I. rész) Székely dalok *Siebenbürgische ungarische Lieder*

Assai lento, ♩ = 600 *un poco movendo [5] - - - rallent. - - - dim. - - - p*

Polleg. un peu du all. dies leid mir an

T. 1. *hej de sok-sok mag-bán-tól, mag, mag, mag, mag.*

T. 2. *wa rem sur te. tout da sur's an: Te ghe-ge vi-o-lám, ghe-ge vi-o-lám.*

B. 1. *hej de sok-sok hej de, hej Te ghe-ge vi-o-lám vi-o-lám! mag, mag, mag, mag.*

B. 2. *hej de sok-sok hej de, hej Te ghe-ge vi-o-lám, mag, mag, mag, mag.*

Sap, her seis blun. Vén lam. hej, ghe-ge vi-o-lám.

Bartók Béla kézírata

1943-ban honvágtyól, a bizonytalan magyar jövőtől gyötörve írja a IV. Concerto-ját; 1944. dec. 1-én Boston város szimfonikus zenekara mutatta be. A négy részes Concerto-n a Hamburgi menyasszonyok c. operett hazafias dallama vonul végig tucatnyi alakban itt-ott töredékesen: Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország... Bartók szellemének ereje még halála után is hatott; az éneket mind a nyilas, mind a szovjetrendszer betiltotta. Halálát megelőzőn veti papírra III. zongoraver-

senyét, melynek utolsó 17 ütemét tanítványa, a hazátlan lét kezdeteitől külhoni segítőtársa, Serly Tibor hangszerelte és egészítette ki a bartóki gyorsírással rögzített Brácsaversennyel egyetemben.¹⁰

Az utolsó képek: virágok préselt töredékei Bartók amerikai sírjáról az 1971-es, Püski Sándor szervezte és vezette „magyar vers és ének művelődési misszió” szép emlékeként, melynek egyik szerencsés megélője e sorok írója lehetett.

Préselt virágok Bartók amerikai sírjáról a szerző tulajdona

Bartók a New-Yorki sírmezővel egy síkban fekvő névtáblája

A mester budapesti, nagyléptékű síremlékét Borsos Miklós készítette.

----- * * * -----

Bartók Béla és családjának síremléke Budapesten Borsos Miklós alkotása (Internet)

¹⁰ Szabó Zoltán dudaművész népzeneész és kutató szíves közlése után. MR 1 Kossuth Rádió népzenei műsora: 2010.január 31-én.

Szegő Júlia: Bartók Béla a népdalgyűjtő. Bukarest, én. 320-323.